

<https://doi.org/10.31891/2307-5740-2024-330-1>

УДК 338.24:658.5:61

БІЛИК Вікторія

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

<https://orcid.org/0000-0002-1809-0804>

e-mail: bilyk_v@ukr.net

ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНА СТІЙКІСТЬ ЯК УМОВА ФОРМУВАННЯ ПОТЕНЦІАЛУ РОЗВИТКУ ВІТЧИЗНЯНОГО ІННОВАЦІЙНОГО БІЗНЕСУ В УМОВАХ ВІЙНИ

У дослідженні фокус уваги зосереджено на проблематиці державної політики стимулювання розвитку інноваційного підприємництва. З одного боку, інноваційний бізнес розвивається за умови наявності достатнього фінансово-ресурсного забезпечення, а, відтак, гарних результатів господарювання; однак, з іншого боку, інноваційна активність – чинник міцності позицій та стійкості суб'єктів підприємництва в складних соціально-економічних умовах кризи. Саме з таких міркувань метою дослідження визначено обґрунтування інструментів та засобів державної політики посилення фінансово-економічної стійкості в контексті формування й реалізації потенціалу розвитку інноваційного бізнесу в Україні в умовах війни. Узагальнено змістову характеристику та базисний інструментарій політики забезпечення фінансово-економічної стійкості підприємницького сектора національної економіки. Розроблено систему заходів та засобів інструментарію державної політики посилення фінансово-економічної стійкості задля стимулювання розвитку вітчизняного інноваційного бізнесу, а саме за напрямками: залучення можливостей фінансово-кредитної системи; посилення фінансово-інвестиційної кооперації бізнесу; стимулювання відновлення ефективності та покращення фінансово-економічного стану суб'єктів підприємництва; підтримка заходів з розвитку ділової активності суб'єктів підприємництва. Реалізація державної політики за цими напрямками дозволить: покращити фінансове забезпечення суб'єктів бізнесу, вдосконалити управління інноваційним розвитком та наростити процесні інновації; залучити зовнішню фінансово-ресурсну підтримку на інноваційні цілі; покращити внутрішні можливості для активізації інноваційної діяльності, впровадження продуктивних інновацій; підвищити економічну ефективність бізнесу, наростити масштаби діяльності та покращити можливості для фінансування організаційних і маркетингових інновацій.

Ключові слова: інвестиційна діяльність, інноваційний бізнес, підприємницький сектор, потенціал, фінансово-економічна стійкість, війна, криза, виклики, загрози, ризики.

BILYK Victoria

Cherkasy National University named after Bohdan Khmelnytskyi

FINANCIAL AND ECONOMIC STABILITY AS CONDITION FOR THE FORMATION OF THE POTENTIAL FOR THE DEVELOPMENT OF DOMESTIC INNOVATIVE BUSINESS IN THE CONDITIONS OF WAR

In the study, the focus of attention is focused on the problems of the state policy of stimulating the development of innovative entrepreneurship. On the one hand, innovative business develops under the condition of sufficient financial and resource support, and, therefore, good business results; however, on the other hand, innovative activity is a factor in the strength of positions and stability of business entities in the complex socio-economic conditions of the crisis. It is from such positions that the purpose of the study is to justify the tools and means of the state policy of strengthening financial and economic stability in the context of the formation and realization of the potential for the development of innovative business in Ukraine in the conditions of war. The substantive characteristics and basic tools of the policy of ensuring the financial and economic stability of the entrepreneurial sector of the national economy are summarized. A system of measures and tools of the state policy toolkit of strengthening financial and economic stability has been developed to stimulate the development of domestic innovative business, namely in the areas of: attracting opportunities of the financial and credit system; strengthening of financial and investment cooperation of business; stimulating the restoration of efficiency and improvement of the financial and economic condition of business entities; support for measures to develop the business activity of business entities. The implementation of state policy in these areas will allow: to improve the financial support of business entities, to improve the management of innovative development and to increase process innovations; attract external financial and resource support for innovative purposes; to improve internal capabilities for the activation of innovative activities, the introduction of product innovations; increase the economic efficiency of the business, increase the scale of operations and improve the opportunities for financing organizational and marketing innovations

Keywords: investment activity, innovative business, entrepreneurial sector, potential, financial and economic stability, war, crisis, challenges, threats, risks.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Рівень розвитку інноваційного підприємництва завжди слугував одним зі критеріїв реалізації підприємницького потенціалу суспільства, а також стійкості економічної системи країни. У здорових економічно розвинених економіках саме підприємництво, особливо мале, бере на себе якнайбільш активну участь та роль у розробці й апробації на ринку новацій та нововведень. У той час, як великий бізнес більш інертний, малі суб'єкти господарювання мобільніші, спроможні тонкіше відчувати ринок та потреби споживачів, більш стійкі до ризиків невдачі і т. п. Врешті-решт високотехнологічні стартапи у світі – це здебільшого представники навіть не малого, а мікропідприємництва і, як правило, кожен стартап – це новий суб'єкт господарювання.

Інноваційне підприємництво це також і про конкурентоспроможність та економічну стійкість національних / регіональних господарських систем, коли масштабуються інновації, зокрема високотехнологічні, які надалі переміщуються в сегмент середнього та великого бізнесу у реальному секторі національної економіки, який на загал стає більш інноваційним, з вищим рівнем технологічної конкурентоспроможності.

Також є всі підстави вести мову й про вищу резильєнтність національної економіки в умовах війни, коли в неї розвинений сектор інноваційного підприємництва.

Однак, на сьогодні суб'єкти малого підприємництва України опинилися в критично складній ситуації зниження платоспроможного попиту населення, а, відтак, зменшення доходів і прибутку, вимивання оборотного капталу, погіршення фінансової стійкості і ліквідності. Іншими словами погіршилася фінансово-економічна стійкість як одна з умов, від яких у безпосередній мірі залежить тренд до формування потенціалу розвитку вітчизняного інноваційного бізнесу в умовах війни.

За такої ситуації держава має активізувати політику, орієнтовану на посилення фінансово-економічної стійкості вітчизняного бізнесу як умови формування потенціалу зростання вітчизняного інноваційного підприємництва України.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Інноваційний розвиток тісно пов'язаний з інвестиціями. Саме тому, у багатьох дослідженнях з проблематики становлення та розвитку інноваційного підприємництва значну вагу приділено питанням формування та реалізації інвестиційної політики, ідентифікації джерел формування та чинників залучення інвестицій, скерування інвестиційного ресурсу на інноваційні цілі та потреби суб'єктів господарювання. Цим та іншим пов'язаним з ними аспектам присвячено достатньо багато уваги у сучасних наукових дослідженнях таких науковців, як В. Білик [3,с.56-61], В. Кириленко [6,с.12-18], Л. Ліпич, О. Івашко [8,с.165-172], В. Томарева [10,с.253-257] та ін.

У науковому дискурсі також превалює абсолютно справедлива думка про те, що найбільш проблемним аспектом відносно здійснення та активізації інноваційної діяльності суб'єктів підприємництва є пошук доступних джерел залучення фінансових ресурсів на інноваційні цілі та заходи. За високої вартості залучення зовнішнього ресурсу ракурс справедливо зміщається в бік внутрішнього фінансування. Однак, таке доступне для фінансово-економічно стійких суб'єктів господарювання. Ці та інші аспекти проблематики формування потенціалу розвитку вітчизняного інноваційного бізнесу досліджуються у працях таких науковців, як Аранчій Д. [1,с.144-147], Барна М. [2,с.23-30], Васильців Т., Лупак Р. [4,с.161-172; 11,с.44-58], Гонта О. [5,с.25-27], Мульська О. [12,с.426] та ін.

ВИДЛЕННЯ НЕВИРІШЕНИХ РАНІШЕ ЧАСТИН ЗАГАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ, КОТРИМ ПРИСВЯЧУЄТЬСЯ СТАТТЯ

Невирішеною частиною аналізованої проблеми залишається обґрунтування дієвих (як для сучасних умов і середовища) інструментів та засобів державної політики, орієнтованих на посилення фінансово-економічної стійкості суб'єктів вітчизняного підприємницького сектора до такого рівня, який дозволив би їм у належній мірі формувати власні бюджети підтримки та фінансування інноваційної діяльності і розвитку в умовах війни.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ

Метою статті є обґрунтування інструментів та засобів державної політики посилення фінансово-економічної стійкості в контексті формування й реалізації потенціалу розвитку інноваційного бізнесу в Україні в умовах війни.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Як підтверджено результатами численних наукових досліджень, активізація інноваційної діяльності та забезпечення інноваційного розвитку підприємств в превалюючій мірі притаманна тим суб'єктам господарювання, які мають кращий фінансово-економічний стан, є ефективними, прибутковими, а також інвестиційно привабливими для зовнішнього інвестування та надання різного роду фінансово-кредитної підтримки з боку суб'єктів банківського сектора та інших елементів фінансової системи країни.

З таких позицій слід розуміти змістову характеристику та структуру поняття фінансово-економічної стійкості бізнесу (рис. 1). Таким чином, це фінансова та економічна компоненти. Відповідно, їх покращення / зміцнення / посилення / розвиток може відбуватися за рахунок можливостей (фінансових, ресурсних, організаційно-управлінських тощо) внутрішніх (сам бізнес) та зовнішніх (держава, елементи бізнес-інфраструктури, інвестори, банки, партнери по бізнесу тощо).

Реалізовані заходи на корпоративному рівні в більшій мірі стосуються здійснення заходів з модернізації систем управління бізнесом заради нарощення його фінансово-економічної ефективності, залучення інвестицій, страхування ризиків та створення різного роду резервних фондів, якісного боргового менеджменту, технологічної модернізації, у т. ч. цифровізації, бізнес-процесів, належного фінансового, у т.

ч. інвестиційного та інноваційного менеджменту. Їх впровадження дозволяє істотно наростити економічну ефективність та покращити фінансове становище суб'єктів підприємництва.

Однак, потрібна їй зовнішня підтримка, що головню стосується інвестицій, фінансування та кредитування бізнесу, надання податкових пільг, кредитів і преференцій (зокрема для мікро- та малого підприємництва), використання можливостей і потенціалу суб'єктів фінансового ринку та страхового сектора, венчурного інвестування, бюджетно-грантової підтримки малого бізнесу і суб'єктів стратегічних галузей та ін.

Поєднання заходів, що будуть реалізовані на мікроекономічному рівні з потужною зовнішньою макроекономічною підтримкою дозволить сформувати повноцінну систему забезпечення фінансово-економічної стійкості підприємницького сектора національної економіки України. Разом із тим, фінансово-економічна стійкість це лише передумова активізації інноваційної діяльності і розвитку. Відтак, на наступному етапі держава має реалізувати комплекс заходів, які б мотивували та стимулювали використання нових фінансово-економічних можливостей представників бізнесу в напрямі здійснення (участі в таких проєктах, співпраці з суб'єктами НДДКР, освіти і науки, залучення стартапів, отримання венчурного фінансування, інвестування в інноваційно-технологічні стартапи і т. п.) активної науково-дослідної та дослідно-конструкторської, іншими словами – інноваційно-технологічної діяльності.



Рис. 1. Змістова характеристика та базисний інструментарій політики забезпечення фінансово-економічної стійкості підприємницького сектора національної економіки

Джерело: авторська розробка.

Якщо конкретизувати той інструментарій посилення фінансово-економічної стійкості суб'єктів підприємницького сектора національної економіки, який є в розпорядженні органів державної влади та місцевого самоврядування, то його можна узагальнити за наступними векторами (рис. 2). По-перше, це

залучення можливостей фінансово-кредитної системи країни. Як свідчить зарубіжний досвід, тут криється дуже велике поле як з позиції різних форм та суб'єктів фінансово-кредитної підтримки бізнесу, так і спеціалізованого пільгового банківського кредитування. Окрім того, можуть створюватися різного роду фонди фінансово-кредитної підтримки підприємництва.

По-друге, це розвиток фінансово-інвестиційної кооперації бізнесу. Сама лише споживча кооперація, як показує досвід скандинавських країн, дозволяє сформувати повноцінне ресурсне забезпечення для суб'єктів фермерського бізнесу. Однак, тут також і широке поле для створення кластерів, спільних інвестиційних площадок, інноваційно-технологічної кооперації тощо.

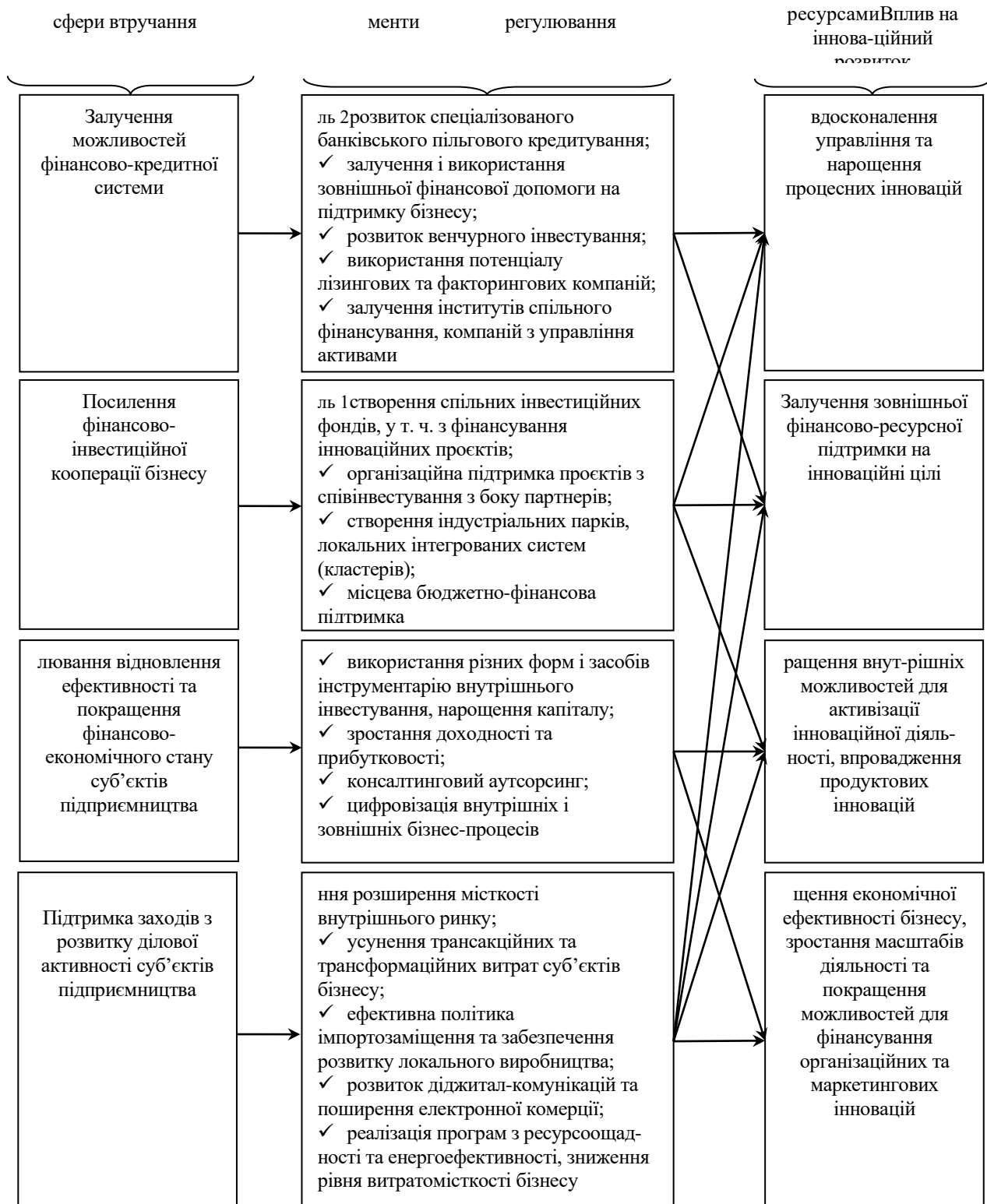


Рис. 2. Інструментарій державної політики посилення фінансово-економічної стійкості задля стимулювання розвитку вітчизняного інноваційного бізнесу

Джерело: авторська розробка.

По-третє, це стимулювання відновлення ефективності та покращення фінансово-економічного стану суб'єктів підприємництва. Держава має взяти на себе активну участь в покращенні консалтингового забезпечення бізнесу щодо раціоналізації бізнес-процесів, стратегування розвитку, реалізації програм підвищення фінансово-економічної ефективності, фінансової санації та оздоровлення фінансово-економічного стану підприємства.

По-четверте, це підтримка заходів з розвитку ділової активності суб'єктів підприємництва. Органи влади та місцевого самоврядування мають всіма прямими і опосередкованими засобами працювати над нарощенням обсягів господарювання та збільшення чисельності суб'єктів малого підприємництва. Це матиме мультифункціональний ефект і в частині посилення фінансово-економічної стійкості бізнесу, і відносно покращення можливостей для інноваційної діяльності, і збільшення зайнятості та реалізації економічного потенціалу територій.

ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

В умовах повномасштабної війни та тієї системної кризи, яку вона обумовила і продовжує посилювати, забезпечити життєздатність суб'єктів господарювання можливо лише за міцного фінансово-економічного стану, високої ефективності та інновацій в системі управління бізнесом. Іншими словами вітчизняні суб'єкти підприємництва мають бути інноваційно активними, на постійній основі створювати та впроваджувати інновації. Втім, на сьогодні більшість з них, особливо малих і середніх підприємств, не мають достатніх фінансових можливостей, аби фінансувати такі заходи і проекти.

За таких обставин держава має взяти на себе активну функцію щодо організації та реалізації низки інструментів, які дозволили б покращити фінансово-економічну стійкість вітчизняного бізнесу і створити, таким чином, передумови для активізації їх інноваційного розвитку, включно з фінансуванням таких процесів за власний кошт.

Реалізація державної політики в цій сфері має опиратися на розуміння сутнісно-змістової характеристики та структури поняття «фінансово-економічна стійкість підприємництва», що являє собою поєднання двох блоків характеристик: (1) фінансового (капіталізація бізнесу, достатність активів, надійна структура капіталу, наявність робочого капіталу, відсутність безнадійних зобов'язань, високий рівень фінансової безпеки, захищеність від фінансових загроз); (2) економічного (забезпеченість всіма видами ресурсів, ефективне використання ресурсного забезпечення, належна окупність інвестицій, позитивна динаміка провідних економічних показників, якість і конкурентоспроможність продукції).

Відтак, система заходів та засобів інструментарію державної політики посилення фінансово-економічної стійкості задля стимулювання розвитку вітчизняного інноваційного бізнесу має орієнтуватися на посилення і покращення вказаних характеристик та реалізуватися за напрямками:

- залучення можливостей фінансово-кредитної системи (зі заходами: розвиток спеціалізованого банківського пільгового кредитування; залучення і використання зовнішньої фінансової допомоги на підтримку бізнесу; розвиток венчурного інвестування; використання потенціалу лізингових та факторингових компаній; залучення інститутів спільного фінансування, компаній з управління активами);

- посилення фінансово-інвестиційної кооперації бізнесу (зі заходами: створення спільних інвестиційних фондів, у т. ч. з фінансування інноваційних проектів; організаційна підтримка проектів з співінвестування з боку партнерів; створення індустріальних парків, локальних інтегрованих систем (кластерів); місцева бюджетно-фінансова підтримка);

- стимулювання відновлення ефективності та покращення фінансово-економічного стану суб'єктів підприємництва (зі заходами: використання різних форм і засобів інструментарію внутрішнього інвестування, нарощення капіталу; зростання доходності та прибутковості; консалтинговий аутсорсинг; цифровізація внутрішніх і зовнішніх бізнес-процесів);

- підтримка заходів з розвитку ділової активності суб'єктів підприємництва (зі заходами: стимулювання розширення місткості внутрішнього ринку; усунення трансакційних та трансформаційних витрат суб'єктів бізнесу; ефективна політика імпортозаміщення та забезпечення розвитку локального виробництва; розвиток діджитал-комунікацій та поширення електронної комерції; реалізація програм з ресурсоощадності та енергоефективності, зниження рівня витратомісткості бізнесу).

Реалізація заходів державної політики за цими напрямками дозволить покращити фінансово-інвестиційне забезпечення, оздоровити фінансово-економічний стан, наростити економічну ефективність бізнесу, позитивно вплинувши, таким чином, на фінансово-економічну стійкість вітчизняного бізнесу як одну з провідних передумов активізації інноваційної діяльності його суб'єктів.

Подальші наукові дослідження у цьому напрямі стосуються удосконалення методики аналізування інвестиційно-інноваційної безпеки економіки України в умовах повномасштабної війни.

Література

1. Аранчій Д. С. Інвестиційна привабливість підприємств: сутність, фактори впливу та оцінка існуючих методик аналізу. *Проблеми обліково-аналітичного забезпечення управління підприємницькою діяльністю*. 2017. С. 144–147.

2. Барна М. Ю., Руцишин Н. М. Структурні характеристики розвитку економіки: системно-аналітичний зріз. *Інтернаука. Серія: Економічні науки*. 2020. Т. 1, № 12 (44). С. 23-30.
3. Білик В. В. Нові джерела загрози інвестиційній безпеці підприємницького сектора національної економіки України. *Development Service Industry Management*. 2023. № 3. С. 56-61.
4. Васильців Т., Лупак Р., Васильців В. [Характеристика функціональних складових економічної безпеки сектору інформаційно-комунікаційних технологій України](#). *Економічний дискурс*. 2017. № 1. С. 161-172.
5. Гонта О. І., Дубина М. В., Пілевич Д. С. Формування комплементарної інвестиційної політики України: виклики глобалізації та вимоги економічної безпеки : Монографія. Чернівці. 2013. 184 с.
6. Кириленко В. І. Інвестиційна складова економічної безпеки : Монографія. К. : КНЕУ, 2015, 232 с.
7. Крупка М. І. Фінансово-кредитний механізм інноваційного розвитку економіки України : Монографія. Львів. : ЛНУ імені Івана Франка, 2001. 608 с.
8. Ліпич Л. Г., Івашко О. А. Фінансові домінанти інвестиційної безпеки держави. *Моделювання регіональної економіки*. 2011. № 2. С. 165-172.
9. Москаль І. І. Ризики й загрози фінансовій безпеці держави в інвестиційній сфері. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Економіка*. 2013. Вип. 23. С. 78-82.
10. Томарева В. В. Параметри та шляхи забезпечення інвестиційної безпеки національної економіки на регіональному рівні. *Держава та регіони. Серія «Економіка та підприємництво»*. 2011. № 3. С. 253-257.
11. Vasylytsiv T., Mulska O., Levytska O., Lupak R., Semak B., Shtets T. [Factors of the Development of Ukraine's Digital Economy: Identification and Evaluation](#). *Science and innovation*. 2022. № 18 (2). С. 44-58.
12. Mulska O., Levytska O., Panchenko V., Kohut M., Vasylytsiv T. [Causality of external population migration intensity and regional socio-economic development of Ukraine](#). *Problems and Perspectives in Management*. 2020. № 18 (3). С. 426.

References

1. Aranchiy, D. S. (2017). Investment attractiveness of enterprises: essence, influencing factors and assessment of existing methods of analysis. *Problems of accounting and analytical support of business management*. 2017. pp. 144–147.
2. Barna M. Yu., Rushchyshyn N. M. (2020). Structural characteristics of economic development: system-analytical section. *Interscience. Series: Economic Sciences*. Vol. 1. no. 12 (44). pp. 23-30.
3. Blank, I. O. (2010). Financial strategy of the enterprise. Kyiv. 720 p.
4. Vasylytsiv, T., Lupak, R., Vasylytsiv, V. (2017). Characteristics of functional components of economic security of the information and communication technologies sector of Ukraine. *Economic discourse*. no. 1. pp. 161-172.
5. Gonta, O. I., Dubina, M. V., Pilevich, D. S. (2013). Formation of complementary investment policy of Ukraine: challenges of globalization and requirements of economic security. Chernihiv. 184 p.
6. Kirylenko, V. I. (2015). Investment component of economic security. Kyiv. 232 p.
7. Krupka, M. I. (2001). Financial and credit mechanism of innovative development of the economy of Ukraine. Lviv. 608 p.
8. Lypych, L. G., Ivashko, O. A. (2011). Financial Dominants of State Investment Security. *Modeling of the regional economy*. no. 2. pp. 165-172.
9. Moskal, I. I. (2013). Risks and threats to the financial security of the state in the investment sphere. *Scientific notes of the National University "Ostroh Academy". Economy*. Iss. 23. pp. 78-82.
10. Tomareva, V. V. (2011). Parameters and ways of ensuring investment security of the national economy at the regional level. *State and regions. "Economy and Entrepreneurship" series*. no. 3. pp. 253-257.
11. Vasylytsiv, T., Mulska, O., Levytska, O., Lupak, R., Semak, B., Shtets, T. (2022). [Factors of the Development of Ukraine's Digital Economy: Identification and Evaluation](#). *Science and innovation*. no. 18 (2). pp. 44-58.
12. Mulska, O., Levytska, O., Panchenko, V., Kohut, M., Vasylytsiv, T. (2020). [Causality of external population migration intensity and regional socio-economic development of Ukraine](#). *Problems and Perspectives in Management*. no. 18 (3). pp. 426.